

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 17.051.120 у Запорізькому
національному університеті
доктору філософських наук, професору,
професору кафедри філософії, публічного
управління та соціальної роботи, доценту
Масюку Олегу Петровичу

ВІДГУК

**офіційного опонента, кандидата педагогічних наук, професора,
проректора з науково-педагогічної та соціально-гуманітарної роботи,
професора кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Київського
столичного університету імені Бориса Грінченка Лях Тетяни Леонідівни
про дисертаційну роботу Овчарової Валерії Сергіївни «Соціальна робота з
залучення молоді до волонтерської діяльності», подану на здобуття
наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 23 Соціальна робота за
спеціальністю 231 Соціальна робота**

1. Актуальність дисертаційного дослідження

Сучасний соціокультурний простір України характеризується надзвичайно складними викликами, зумовленими повномасштабною війною, що спричинила масштабні гуманітарні кризи, зростання вразливих категорій населення та загострення соціальних проблем. В умовах війни особливої значущості набуває розвиток волонтерського руху як дієвого механізму подолання соціальних викликів та підтримки осіб, які постраждали внаслідок воєнних дій. У цьому контексті залучення молоді до волонтерської діяльності є не лише важливим інструментом соціальної інтеграції та громадянської активності, а й необхідністю для забезпечення соціальної допомоги тим, хто її потребує.

Війна значно посилила дефіцит кваліфікованих фахівців соціальної роботи, оскільки багато спеціалістів були змушені змінити місце проживання, зайнятися іншими видами діяльності або працюють у надзвичайно складних умовах із високим професійним вигоранням. Це створює потребу в залученні волонтерів, які можуть надавати соціальні послуги населенню, працювати з внутрішньо переміщеними особами, військовими та їхніми родинами, людьми, які пережили втрати, і допомагати в реабілітаційних програмах.

Попри активний розвиток волонтерського руху в Україні, досі залишається низка невирішених питань, пов'язаних із методиками ефективного залучення

молоді, підготовкою волонтерів до виконання соціальних функцій, їхньою професійною підтримкою та подальшою інтеграцією у сферу соціальної роботи. Водночас саме молодь, завдяки своїй мобільності, креативності та відкритості до нових форм взаємодії, має значний потенціал у сфері волонтерської діяльності та може стати основою для розвитку якісно нових моделей соціальної допомоги.

Зазначене вище засвідчує своєчасність, доцільність, необхідність, а отже, актуальність теми дисертаційної роботи Овчарової Валерії Сергіївни.

2. Наукова новизна результатів дисертації (теоретичних та/або експериментальних)

Дисертаційне дослідження Овчарової Валерії Сергіївни представляє вагомий внесок у розвиток соціальної роботи, зокрема в аспекті залучення молоді до волонтерської діяльності. Уперше теоретично обґрунтовано три можливі моделі взаємовідносин соціальної роботи та волонтерства: як суб'єкта соціальної роботи, як її технології та як ресурсу для реалізації соціальних програм. Також виокремлено два основних типи волонтерської діяльності – кризове волонтерство, що виникає в екстрених ситуаціях, та системне, яке інтегрується в сталу практику соціальної роботи.

Важливим науковим здобутком є визначення ключових чинників, що впливають на ефективність залучення молоді до волонтерства. Дослідження доводить, що найбільш результативною соціальна робота в цьому напрямі є за умови побудови суб'єкт-суб'єктних відносин, врахування особистих інтересів і мотиваційних особливостей молоді, орієнтації на конкретні потреби громади.

Окрім цього, авторка удосконалила розуміння мотиваційних особливостей молодіжного волонтерства, розділивши його на вікові категорії: 14–16 років, 17–19 років і 25–35 років. Такий підхід дозволив врахувати індивідуальні та контекстуальні чинники, що визначають рівень залученості молоді до волонтерської діяльності.

Важливим практичним результатом дослідження є розроблена модель соціальної роботи із залучення молоді до волонтерства на рівні громади. Вона представлена як поетапний процес, що охоплює дев'ять послідовних кроків: від визначення актуальних соціальних проблем громади та інтересів молоді – до комунікації, мотивації та фасилітації волонтерської діяльності. Така модель дозволяє

гармонійно інтегрувати волонтерство у практику соціальної роботи та створює сприятливі умови для довгострокової участі молоді в соціальних ініціативах.

Дослідження також розширює уявлення про нормативно-правові зміни, що відбуваються у сфері волонтерства, зокрема в контексті євроінтеграції України. Авторка аналізує трансформацію законодавчого поля щодо залучення молоді до волонтерської діяльності та пропонує конкретні механізми його інтеграції в систему соціальної роботи, враховуючи реформу соціальних послуг та молодіжної політики.

Таким чином, дисертаційна робота Овчарової Валерії Сергіївни є актуальним та значущим науковим дослідженням, що поєднує теоретичний аналіз, емпіричні дані та практичні рекомендації. Запропоновані в ній підходи можуть бути використані як науковцями, так і практиками соціальної роботи для розбудови ефективної системи залучення молоді до волонтерської діяльності в Україні.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації.

Дисертаційна робота Овчарової Валерії Сергіївни є актуальною як з теоретичної, так і з практичної т.з., оскільки спрямована на питання підготовки студентів до волонтерської діяльності в галузі соціальної роботи. Дослідження містить наукове обґрунтування ефективних підходів до залучення молоді у волонтерську діяльність, а його результати можуть бути використані в діяльності соціальних служб, навчальних закладів, громадських і благодійних організацій.

Таким чином, тема дисертаційної роботи має важливе значення в умовах воєнного часу, коли волонтерська діяльність набуває стратегічного характеру, а підготовка волонтерів до надання соціальних послуг стає необхідною умовою для забезпечення стійкості та відновлення українського суспільства.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації зумовлена ґрунтовним опрацюванням теоретичних джерел і їх глибоким аналізом. Наукові положення, висновки і результати, які представлено в дисертації Овчарової Валерії Сергіївни, оцінюємо як теоретично і емпірично обґрунтовані й достовірні. Вони базуються на використанні загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, таких як: теоретичні – моделювання, історико-аналітичний, логіко-семантичний, формальноюридичний, логіко-формальний; емпіричних – опитування для

визначення актуального стану здійснення соціальної роботи з залучення молоді до волонтерської діяльності; методи математичної статистики з метою кількісної обробки даних і визначення статистичної значущості отриманих у ході експерименту результатів. Обґрунтованість наукових положень дисертації забезпечується позитивними відгуками організацій, де впроваджувалися матеріали дисертації, про що свідчать відповідні довідки в додатках дисертації. Висновки адекватно відображають основний зміст дисертації й презентують результати успішної реалізації поставлених у дослідженні завдань і досягнення мети.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності

Предмет дисертаційного дослідження дублює назву дисертації. Визначені в дисертації завдання мають дискусійний характер. На наш погляд, представлені здобувачкою завдання дисертаційного дослідження (їх заявлено вісім) занадто деталізовані і могли б більш методологічно грамотно представлені.

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях

Результати дослідження висвітлено у 13 наукових публікаціях авторки, із яких 10 одноосібних (4 публікації у фахових наукових та періодичних виданнях України, 1 публікація в іноземному періодичному виданні, проіндексованому у базі даних Web of Science Core Collection). Аналіз змісту цих публікацій підтверджує, що наукові положення, висновки та рекомендації, які було отримано в результаті проведеної роботи, викладено достатньо повно. Ступінь апробації результатів дослідження також підтверджується участю дисертантки у науково-практичних конференціях різного рівня.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу

Дисертація відповідає сучасним вимогам до наукових робіт. Робота характеризується чіткою структурою та складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел (243 джерела, 65 з яких – іншомовні) та 8 додатків (на 42 сторінках). Анотація

дисертації достатньо повно відображає структуру, основні положення, результати та висновки дослідження й дає цілісне уявлення про хід його проведення.

Дисертація містить 9 таблиць (на 10 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 234 сторінок (основного тексту – 158 сторінок).

У першому розділі «Методологічні засади дослідження соціальної роботи з залучення молоді до волонтерської діяльності» здобувачкою досліджено стан наукового дослідження соціальної роботи із залучення молоді до волонтерської діяльності, визначено зміст основних понять дослідження «соціальна робота», «молодь», «залучення», «волонтерська діяльність», проаналізовано методологічні принципи та підходи дослідження соціальної роботи із залучення молоді до волонтерської діяльності.

У другому розділі «Теоретичні засади дослідження соціальної роботи з залучення молоді до волонтерської діяльності» здобувачкою здійснено аналіз трансформаційних змін нормативно-правової бази з організації волонтерської діяльності в соціальній роботі з молоддю, визначено технологічні аспекти здійснення соціальної роботи з залучення молоді до волонтерської діяльності, детально схарактеризовано соціальну роботу з залучення молоді до волонтерської діяльності на рівні громади.

Третій розділ дисертаційної роботи був присвячений організації та висвітленню результатів емпіричного дослідження стану соціальної роботи з залучення молоді до волонтерської діяльності в територіальних громадах.

Особливо хочеться відзначити розроблені здобувачкою рекомендації щодо соціальної роботи з залучення молоді до волонтерської діяльності на рівні громади, які є цінними для практиків соціальної роботи на рівні територіальної громади.

Висновки до розділів та загальні висновки чітко сформульовані, повністю відображають зміст дисертаційної роботи, узгоджуються з поставленими завданнями та узагальнюють її найважливіші наукові результати.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації

Аналіз тексту дисертації Овчарової Валерії Сергіївни дає підстави стверджувати, що здобувачка дотрималася вимог академічної доброчесності в повному обсязі. Дисертація і наукові публікації виконані самостійно, не містять академічного плагіату, фальсифікації, фабрикації, самоплагіату.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Визнаючи актуальність, наукову новизну, теоретичне і практичне значення дисертації Овчарової Валерії Сергіївни, вважаємо за необхідне вказати на деякі дискусійні аспекти та висловити певні зауваження:

1. Формулювання теми дисертації та предмета дослідження є ідентичними, що створює певну методологічну неузгодженість. Рекомендується уточнити або розмежувати ці поняття: тема дисертації повинна відображати загальний напрям дослідження, тоді як предмет – фокусуватися на його конкретних аспектах, механізмах чи закономірностях. Це сприятиме більш чіткому визначенню меж дослідження та підвищить його наукову обґрунтованість.

2. Структура наукового апарату потребує певної оптимізації. Доцільно було б обмежитися п'ятьма дослідницькими завданнями (с. 20), згрупувавши та узагальнивши ті з них, що стосуються емпіричної частини. Такий підхід сприятиме підвищенню логічної узгодженості, забезпечить чіткішу концептуалізацію дослідження й покращить сприйняття основного змісту дисертації.

3. У дисертаційній роботі недостатньо представлено аналіз регіональних особливостей соціальної роботи із залучення молоді до волонтерської діяльності на рівні громади. Дослідження значно б виграло, якби охоплювало ширший спектр територіальних громад, зокрема різні регіони України, а також і безпосереднє впровадження – не лише дві сільські громади. Розгляд регіональних відмінностей та специфічних чинників, що впливають на ці процеси, дозволив би зробити висновки більш узагальненими та сприяти їх ефективному впровадженню в соціальну практику на загальнонаціональному рівні.

4. Робота значно б виграла, якби здобувачка більш детально представила конкретні технологічні аспекти реалізації кожного етапу алгоритму залучення молоді до волонтерської діяльності. Зокрема, доцільним було б врахувати тип волонтерської групи, специфіку організації, яка залучає волонтерів до соціальної

роботи, а також рівень територіальної громади. Такий підхід сприяв би підвищенню практичної цінності дослідження та його адаптивності до різних умов соціальної роботи.

5. Дисертаційне дослідження має цінне практичне значення, яке б можна посилити практичними кейсами залучення молоді до волонтерської діяльності в галузі соціальної роботи, представивши їх у додатках.

6. У дисертації відсутній опис процесу впровадження запропонованої моделі в заявлених сільських громадах, не обґрунтовано критерії відбору саме цих громад, що ускладнює розуміння репрезентативності дослідження. Також не подано аналітичних даних щодо результативності впровадження: не визначено, які показники зазнали змін, яких конкретних поліпшень досягнуто та яким чином розроблена здобувачкою модель вплинула на соціальну роботу в цих громадах. Відсутність цих даних, на наш погляд, знижує емпіричну доказовість та прикладну значущість емпіричного дослідження.

7. Ефективне залучення молоді до волонтерської діяльності потребує розробки гнучких механізмів мотивації, особливо в умовах, коли потреби громади та інтереси молоді не збігаються. Виникає питання: чи повинна громада адаптувати запити волонтерства до інтересів молоді, чи, навпаки, формувати соціальну відповідальність у молоді через стимулювання участі в найбільш нагальних для громади сферах?

8. Які критерії та показники Ви використовували для оцінки готовності молоді до волонтерської діяльності в галузі соціальної роботи? Які основні бар'єри та прогалини у знаннях, уміннях і навичках молодих волонтерів були виявлені в процесі дослідження, і які механізми подолання цих труднощів Ви вважаєте найбільш ефективними?

Висловлені зауваження та побажання не знижують загальної цінності рецензованого наукового дослідження. Дисертація містить матеріали, що можуть бути підґрунтям для подальшого вдосконалення підготовки волонтерів в галузі соціальної роботи.

10. Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей

Дисертаційне дослідження Овчарової В.С. є самостійним, завершеним науковим дослідженням, результати якого мають наукову новизну, теоретичну та практичну цінність. Винесені на захист положення і висновки є достовірними, а декларована наукова новизна адекватно розкривається в роботі. Рівень проведеного дослідження свідчить про наукову зрілість здобувачки. Опубліковані за темою дисертації наукові праці відображають основні положення і висновки, які стали результатом авторського дослідження.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам

Дисертаційна робота Овчарової Валерії Сергіївни на тему «Соціальна робота з залучення молоді до волонтерської діяльності» за актуальністю, змістом та повнотою викладу її результатів у публікаціях, обсягом і якістю оформлення відповідає пп. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 р. за № 155/30023, а її авторка, Овчарова Валерія Сергіївна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 23 Соціальна робота за спеціальністю 231 Соціальна робота.

Офіційний опонент:

проректор із науково-педагогічної та
соціально-гуманітарної роботи,
професор кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка,
кандидат педагогічних наук, професор

